

آموزش مجازی و اثرگذاری آن در یادگیری دانش آموزان

وحید جباری^۱، طاهره عبادتی شادهسری (نویسنده مسئول)^۲

^۱گروه روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران، iranica47@gmail.com

^۲گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اردبیل، اردبیل، ایران، oj.salmak@gmail.com

چکیده

آموزش مجازی به یک مجموعه گسترده از نرم افزارهای کاربردی و شیوه های آموزشی بر پایه فناوری اطلاعات مانند رایانه، دیسک فشرده، اینترنت، شبکه، اینترنت و غیره اطلاق می شود که این روش آموزشی تکامل یافته و توسعه یافته آموزش از راه دور است که علاوه بر مراکز آموزشی برای سازمان ها و ادارات مختلف نیز بسیار موثر و کاربردی است. مقاله از نوع مروری تشریحی است. گردآوری اطلاعات از طریق مطالعات کتابخانه ای و جستجو در مقالات انجام گرفته است. یادگیری تا سال ها پیش تنها محدود به حضور فیزیکی در کلاس های مختلف بود. این نوع از آموزش محدودیت های زیادی از جمله عدم دسترسی یکسان تمامی افراد به دوره ها و آموزش های مختلف، صرف وقت و هزینه زیاد، عدم توانایی استفاده کارمندان و افراد شاغل و غیره بود. اما چند سالی است که با توسعه اینترنت و استفاده از آن آموزش مجازی در کنار آموزش به سبک سنتی قرار گرفته است. این نوع آموزش بسیاری از محدودیت های آموزش سنتی را نداشته و مزایا و ویژگی های خاص خود را دارد. در کنار عدم محدودیت زمانی و مکانی، صرفه جویی در زمان و هزینه، ایجاد شرایط آموزشی و امکانات یکسان و توانایی استفاده افراد شاغل، آموزش مجازی بر یادگیری موثر نیز تاثیر می گذارد. به همین علت آموزش مجازی از بهترین و تاثیر گذارترین روش ها در حال حاضر است.

واژه های کلیدی

آموزش مجازی، یادگیری، دانش آموزان

مقدمه

رسالت سازمان ها به خصوص در این عصر ، همگام سازی خود با سرعت تغییر و تحول در این دوره می باشد . آموزش و پرورش آینده مبتنی بر دانایی و قوه ی تفکر و قدرت خلاقیت است . نو آوری ها ، آموزش انفرادی ، استفاده از دانش و فناوری پیشرفته ، آموزش از راه دور ، استفاده از کامپیوتر و اینترنت و... از جمله ویژگی های آموزش و پرورش در قرن ۲۱ خواهد بود. کارشناسان حوزه ی فناوری اطلاعات و ارتباطات بر این باورند ، آموزش های مجازی می تواند تا چندین سال بعد به یکی از شیوه های آموزشی موثر و متداول در نظام آموزشی تبدیل شود آموزش مجازی اکنون به معنای بهره وری از متد های به روز کامپیوتری انتقال اطلاعات درسی به فراگیران است. تعریف گفته شده در حقیقت تعریف آموزش الکترونیکی است ولی از آنجا که در حال حاضر نوع شیوه ارائه آموزش این متد، روش های رایانه ای است اغلب این دو اصطلاح را به جای هم بهکار می برند. آموزش مجازی، فراگیری خلاقانه ای است که ضمن تغییر در پروسه آموزش و یادگیری و مدیریت اطلاعات، در گسترش و پایدار نمودن فرهنگی ICT نقش کلیدی و محوری دارد. آموزش مجازی با استفاده از رشد صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات از راه کارهای جدید گسترش عدالت آموزشی در دنیای حال حاضر به شمار می رود و بنا بر اعلام کارشناسان و متخصصان فن آوری اطلاعات و ارتباطات تا چند سال آموزش آنلاین مبتنی بر فضای الکترونیک روش متعارف آموزشی در جهان خواهد بود. به نظر کارشناسان یادگیری الکترونیکی شرایطی را به مهیا می کند که در آن میتوان اطلاعات موجود را دستکاری کرد یا متحول کرد. آموزش در این متد، تولید محصولات نوین است نه بازگرداندن اطلاعات دریافت شده و بدون تحول (۱).

در این نوع آموزش راه حل های نوینی جهت مسائل پیدا می شود. آموزش بر پایه فناوری اطلاعات به متد آموزش مجازی، این امکان را به دانش فراگیران می دهد که به صورتی فعالانه و نوآورانه بیندیشند و از این ایده ها به صورت مشترک استفاده کنند. آموزش مجازی امروزه تقریباً به معنای استفاده از شیوه های پیشرفته رایانه ای ، انتقال مواد و مطالب درسی به فراگیران ؛ یادگیران ، دانش آموزان و دانشجویان است (۲).

بر اساس پژوهش نیکولز آموزش مجازی می تواند به صور مختلفی مورد استفاده قرار گیرد و به دو صورت همزمان و غیر همزمان به فراگیران آموخته شود با این آموزش اطلاعات فراگیران به روز شده و می توانند نتیجه ی اثر بخش تری در کار خود بگیرند . طلوعی و توریس (۲۰۰۹) ویژگی های کلاس های مجازی و نیز آموزش بر خط در پرتوریکو را معرفی و بیان کرده اند که کلاس های مجازی ، به گونه ای باعث صرفه جویی در وقت و هزینه ها می شود و در این فضاها ، استفاده از امکانات جدید و دسترسی به منابع چند رسانه ای بیشتر می شود . امروزه تکنولوژی به عنوان بخش جدایی ناپذیر و تلفیق شده محیط کار و کلاس در آمده است . در دوره ی گذر از عصر صنعتی به عصر اطلاعات و ارتباطات ، تعلیم و تربیت نسبت به دوران های گذشته بطور چشمگیری دچار تحول شده است . از آنجا که فناوری با سرعت پیش می رود و زندگی ما را تغییر می دهد ، باید چاره ای بیندیشیم تا بتوانیم خود را با آن وفق دهیم (۳).

در حال حاضر بسیاری از روش های سنتی و قدیمی مانند گذشته مورد استقبال قرار نمیگیرند و کاربرد خود را از دست داده اند و قدرت لازم برای انتقال مفاهیم به دانش آموزان را ندارند . به همین علت لازم است تا در آموزش از فن آوری های نوین مانند فن آوری اطلاعات و ارتباطات استفاده کرد تا آموزش به امری مفید تبدیل شود. صرف نظر کردن از این فناوری ها می تواند آثار زیان باری بر تاثیرگذاری و نوآوری روش تدریس ما داشته باشد بنابراین نباید به سادگی از کنار آنها گذشت.

مرآتی،اسلام پناه،خمیس آبادی(۱۳۹۱) در پژوهش خود در مورد ضرورت توجه به تکنولوژی های نوین در آموزش و پرورش، مهم ترین عوامل موثر در لزوم کاربرد تکنولوژی آموزشی و فواید آن را این چنین بیان میکند:

- هماهنگی و همکاری نظام آموزشی با پیشرفت سریع علوم و تکنولوژی
- رفع ، کاهش و پیشگیری از افزایش مسائل و مشکلات نظام آموزشی

- مشارکت و فعالیت هرچه بیشتر حواس فراگیران در جریان آموزش به منظور تحقق یادگیری بنیادی و موثر این الزام ها در استفاده از تکنولوژی آموزشی فواید عمده ای میتواند به همراه داشته باشد همچون:
 ۱. تکنولوژی می تواند آموزش و یادگیری و یادگیری را انفرادی کند.
 ۲. راه حل لازم را برای طراحی شرایط ارائه دهد که از همه ی روش ها نزدیک تر شود.
 ۳. دسترسی به فرهنگ آموزش را بطور یکسان برای همه میسر می سازد.
 ۴. تکنولوژی در پی حلقه های گمشده ای است تا بتواند به وسیله ی آن ها رشته های وسیع و گسترده از علوم و دانش را به هم متصل نماید.
 ۵. وسیله آموزشی راهی است برای بهره بردن و تغییر وضعیت موجودبا توجه به نکات گفته شده در این مقاله به ضرورت استفاده از فناوری های نوین در نظام آموزشی میتوان پی برد. بنابراین با استفاده از این ابزارها می توان علاوه بر افزایش سرعت در یادگیری ، شرایط یادگیری را برای افراد مختلف فراهم آورد. برای تحقق این اهداف لازم است ساختار نظام آموزشی پویا و منعطف باشد و همه ی اعضای نظام آموزشی اعم از دانش آموزان و کارکنان در راستای تحقق این هدف بکوشند و در یک جهت حرکت کنند و از قوه ی خلاقیت و نوآوری خود در این زمینه استفاده کنند . بنابراین هدف ما در این مقاله این است که ببینیم آموزش مجازی تا چه حد بر فرایند یادگیری دانش آموزان ابتدایی تاثیر گذار است (۴).

تکنولوژی و تاثیر بر زندگی جوامع

پیشرفت تکنولوژی در زندگی بشر سهم بسزایی داشته است. نمیتوان تغییرات بنیادین ناشی از ظهور تکنولوژی های ارتباطی و اطلاعاتی را در عرصه های مختلف زندگی فردی و اجتماعی نادیده گرفت (۵).

کاستلز معتقد است از آنجا که انتقال و جریان فرهنگ از طریق ارتباطات صورت میگیرد ، حوزه ی فرهنگ که نظامهایی از عقاید و رفتارها را شامل میشود و ساخته ی تاریخ می باشد ، با ظهور تکنولوژی جدید دستخوش دگرگونیهای بنیادین میگردد. ورود فن آوریهای ارتباطی ، دگرگونی بنیادینی را در ساختار مناسبات و ارتباطات انسانی ایجاد کرده است (۶). پیامد این امر شکل گیری نوع جدیدی از تعاملات انسانی است که ضمن تمایز از الگوهای ارتباطی مرسوم در رسانه های ارتباط جمعی عملا فرصت های نوینی را در جهت تجلی خود و هویت ، به وجود آورده است (۷).

" ادوارد کلاپارد " یکی از متخصصان آموزش و پرورش پیشرفته معتقد است که بازسازی و نوسازی در آموزش در درجه اول عبارت است از : تغییر روشها نه پردازش برنامه و محتوای کتاب درسی. خواست تربیت جدید این است که کودکان آنچه را می خواهند، مشخصا عامل باشند نه شخص دیگری بر آنها تحمیل کند. با توجه به اینکه پیشرفت های علمی و تکنولوژیکی بر نحوه ی زندگی مردم تاثیر فراوانی داشته و طبیعتا شیوه زندگی مردم نسبت به سه دهه قبل تغییرات اساسی داشته و این تغییرات نیازها و انتظارات جدیدی را در تمام ابعاد زندگی اجتماعی بوجود آورده است، آموزش و پرورش به عنوان نهادی که وظیفه تربیت و آماده سازی نسل آینده را به عهده دارد باید تغییرات اساسی در محتوا و متون و اهداف تربیتی خود ایجاد نماید تا از این قافله پرشتاب تغییرات عقب نماند . اما واضح است که اعمال این تغییرات با وجود روشهای سنتی و قدیمی تدریس ممکن نیست . بنابر این اعمال تغییرات مذکور ، نیازمند تغییر در روشهاست (۸).

آموزش مجازی:

شبکه های اجتماعی ابزار مهمی در ارتباطات آنلاین شده اند . دانش آموزان هرروز ساعت ها زمان ، برای استفاده از شبکه های اجتماعی صرف می کنند . بنابراین دانشمندان در حوزه تعلیم و تربیت به صورت کلی و در حوزه ی آموزش و پرورش به صورت اختصاصی تلاش

می کنند تا شبکه های اجتماعی را در امر یاددهی یادگیری و استفاده از مزیت هایشان ترکیب نمایند (۹). آموزش مجازی نوعی از آموزش الکترونیکی است که مبتنی بر وب بوده و محدود به مکان و زمان خاصی نمی باشد. به این معنی که بدون اینکه معلم و دانش آموز در یک مکان فیزیکی خاصی مانند کلاس درس حضور داشته باشد، از هر مکانی که بوسیله کامپیوتر و یا تلفن همراه به اینترنت دسترسی داشته باشند می توانند به آموزش و یادگیری بپردازند. به عنوان مثال دانش آموز حتی در مسافرت و یا مهمانی و با اختیار داشتن یک دستگاه گوشی و یا تبلت متصل به اینترنت می تواند از محتوای کلاس استفاده کند. اگر چنانچه به هر دلیلی اعم از قطعی اینترنت و یا دلایل دیگری دانش آموز نتواند در زمان مقرر در کلاس حضور داشته باشد هیچگونه نگرانی برای دانش آموز وجود ندارد چون تمام محتوای کلاس باهمان کم و کیف اصلی در سامانه ی تحت وب ذخیره شده و دانش آموز می تواند به محض ارتباط با سامانه از کلاس مذکور استفاده نماید. لازم به ذکر است که در آموزش مجازی برخلاف تصور عموم مردم، به غیر از مکان (کلاس فیزیکی) نه تنها هیچ یک از مولفه های آموزش مانند معلم، دانش آموز، محتوا، برنامه ها و روش های تدریس حذف نخواهد شد بلکه اثر برخی از عوامل مزاحم و مخل یادگیری نیز _ که در کلاس فیزیکی وجود دارد _ در این شیوه کاهش خواهند یافت (۱۰).

برخی از عواملی که در کلاس واقعی فیزیکی می توانند مخل یادگیری باشند عبارتند از:

۱_ عوامل مربوط به فضا و تجهیزات آموزشی: فضای آموزشی به نحو چشم گیری در میزان یادگیری دانش آموزان اثر دارد. دمای نامناسب، نور ناکافی، تعداد زیاد دانش آموزان در کلاس، قرار گرفتن تابلوی کلاس در جای نامناسب و چپنش کلاسی نامناسب، سر و صدا و اصوات نامطلوب، نداشتن تناسب بین میز و نیمکت با ابعاد بدنی دانش آموز از جمله عواملی هستند که می توانند به عنوان متغیر های مزاحم، مانع توجه دانش آموزان به معلم و درس شوند.

۲_ عوامل مربوط به دانش آموزان: دانش آموزان هم ممکن است مشکلاتی از این قبیل داشته باشند. مشکلات روانی و شخصیتی از قبیل حواس پرتی، نگرانی و اضطراب، کم رویی و خودنمایی، ضعیف بودن در درس، ضعف بینایی و شنوایی، مشکل بیان، نداشتن تغذیه ی مناسب و نخوردن صبحانه و... .

۳_ عوامل مربوط به معلم: معلم ممکن است با مشکلاتی از این قبیل که در برقراری ارتباط با شاگردان اخلاص ایجاد میکند مواجه باشد. نارسایی صدا، نامفهوم بودن بیان، بی حوصلگی و کسالت، داشتن لهجه، ضعف شنوایی و بینایی، ناآشنایی با اصول و فنون معلمی، عدم تسلط کافی به مطالبی که تدریس میکند، ناهنجاری های ظاهری بخاطر وجود نقص در اعضای بدن و... (۱۱).

آموزش مجازی معمولاً انعطاف پذیری دسترسی را در هر مکان و زمان فراهم می کند، در اصل به شرکت کنندگان اجازه میدهد تا زمان و فضا را در نوردند و یادگیری را ارتقا بخشند (۱۲). قطعاً دانش آموزان در شبکه های اجتماعی، فرصت برقراری ارتباط و تبادل فکر و اندیشه را با سایر همتایان خود در داخل و خارج از نظام آموزشی پیدا می کنند. فرایند آموزش در شبکه های اجتماعی مقطعی و موقتی نیست، اطلاعات به اشتراک گذاشته شده همیشه در دسترس هستند و این باعث می شود دامنه و عمق یادگیری افزایش پیدا کند. چرا که تکرار و با رجوع دوباره به منابع اطلاعاتی (بازیابی) برای جلوگیری از فراموشی به راحتی امکان پذیر است در زمینه آموزشی جنبه های مثبت سایت های شبکه های اجتماعی و بطور کلی فضای مجازی و استفاده از آنها در حال آشکار شدن هستند. دانش آموزان از هم اکنون از شبکه های اجتماعی به عنوان کمک به تحصیلات خود در کارهای انفرادی و گروهی استفاده می کنند. کارکرد این شبکه ها تنها به اطلاع رسانی محدود نمی شود و میتوان آموزش مبتنی بر شبکه را در این سایت ها طرح ریزی کرد. بعضی از مدارس از این سایت ها در فعالیت های کلاسی استفاده می کنند و معلمان با ایجاد گروه های کلاسی در این سایت ها دانش آموزان را تشویق می کنند تا اطلاعات خود را درباره ی موضوعات درسی با دیگر همکلاسبان به اشتراک بگذارند. معلمان همچنین به دانش آموزان این فرصت را می دهند که در محیطی خارج از مدرسه به تعامل با یکدیگر بپردازند. این سایت ها به دانش آموزان این امکان را می دهند که اوقات فراغت خود را با آموزش رسمی پیوند بزنند، البته در محیطی که برایشان جذابیت زیادی دارد (۱۳).

تکنولوژی های موجود در فضای مجازی توانایی تبدیل مطالب انتزاعی دروس به واقعیت را بصورت عینی سازی مطالب و تسریع فهم مطالب برای دانش آموزان دارند و می توانند تاثیر زیادی در یادگیری دانش آموزان داشته باشند. این روش در دروسی مانند علوم که نیازمند آزمایش و مشاهده است کاربرد دارد. از آنجایی که شبکه های اجتماعی مجازی را میتوان نوعی از آموزش از راه دور به حساب آورد، لذا اینگونه آموزش میتواند در موقعیت هایی که امکان حضور معلم و فراگیر در یک کلاس درس وجود ندارد، بسیار پر کاربرد باشد و در حالت کلی میتوان گامی در جهت تحقق عدالت آموزشی برداشت. یکی از مزیت های استفاده از این نوع دسترسی الکترونیکی، آنلاین بودن آن است. آن هم به این دلیل که فراگیر یا معلم در صورت نیاز می تواند از طریق اینترنت فایلی را با بقیه به اشتراک بگذارد، فراگیر از طریق اینترنت و آنلاین پاسخ سوال را به معلم بفرستد و امکان دسترسی معلم یا دانش آموز به سایت های مرجع در طول کلاس درس وجود دارد که این ها نکات کاربردی مهمی به حساب می آیند. نکته ی حائز اهمیت در این زمینه این است که جذابیت یادگیری در شبکه های اجتماعی مجازی یکی از عوامل اصلی افزایش بازده یادگیری است. اگر فراگیران و دانش آموزان بطور مشابه در جذابیت های شبکه های اجتماعی که در برگزیده ی تجربیات مفید آموزشی است، درگیر شوند، ممکن است مشتاق تر شوند و زمان بیشتری را بر روی تکالیف خود صرف کنند. همچنین اگر دانش آموزان مهارت ها را در ارتباط و تعامل با دیگران از طریق کلاس ها در شبکه های اجتماعی کسب کنند، برای ایجاد ارتباط با دیگر فراگیران توسط شبکه های اجتماعی در آینده آماده می شوند و بصورت مادام العمر فراگیران مستقلی خواهند شد (۱۴).

معایت و مزایای آموزش مجازی:

آموزش الکترونیکی شاخص ترین روش آموزشی در عصر حاضر محسوب میشود که توجه بسیاری از موسسات و سازمان ها را به خود جلب کرده است. تسهیلات آموزش الکترونیکی از قبیل: سهولت دسترسی به منابع آموزشی، کاهش زمان و هزینه رفت و آمد، امکان دسترسی در هر زمان و مکان، حق انتخاب یادگیرندگان در تعیین دوره های آموزشی، انعطاف پذیری و عدم صرف وقت اضافی برای ترک محل کار، تحول شگرفی را در آموزش افراد پدید می آورد (۱۵،۱۶).

اما اجرای این روش مشکلاتی نیز به همراه دارد به عنوان مثال: اگر مجریان این طرح (معلمان) انگیزه ی لازم را برای اجرای آن و یا اعتقادی به تاثیر آن بر دانش آموزان نداشته باشند و با نحوه ی آموزش الکترونیکی و لوازم مربوط به آموزش مجازی مانند کامپیوتر و اینترنت آشنایی کافی را نداشته باشند و یا به علت گران بودن لوازم این روش اعم از کامپیوتر و تبلت های شخصی، اجرای این طرح با مشکل مواجه می شود و به نتیجه ی دلخواه نمی رسد.

نتیجه گیری:

آموزش های مجازی یکی از موثرترین روش های آموزشی در عصر حاضر است که در راستای تسهیل یادگیری و افزایش دانش فراگیران پا به عرصه نهاده است. نظام آموزشی نیز با گذشت زمان دچار تغییر و تحولاتی شده که با ورود آموزش مجازی به این نظام سبب اثر بخش تر شدن فعالیت های موجود در آن شده است. با توجه به اینکه استفاده از فضای مجازی آسیب های خاص خود را دارند، نحوه ی استفاده ی صحیح از این فضا به کمک و آموزش والدین و معلمان نیاز دارد. دانش آموزان دوره ابتدایی تحت نظر معلم و والدین خود توسط ابزار های مجازی مانند فیلم، اسلاید های متحرک و ... دروس خود را بهتر یاد می گیرند و انگیزه ی آنها برای فراگرفتن دروس بعدی افزایش می یابد و همچنین این امکان را به وجود می آورد اگر دانش آموز به هر دلیلی نتوانست در کلاس حضور یابد از درس عقب نماند و بتواند از فضای درسی و کلاس استفاده کامل را ببرد. از مطالبی که در این مقاله آورده شده است می توان نتیجه گیری کرد که استفاده از آموزش های مجازی باعث شده است تا تدریس معلمان موثرتر واقع شود و در نهایت زمینه ی بروز خلاقیت، رفع نیاز های آموزشی و توانمند سازی علمی معلمان فراهم می شود.

منابع و مراجع :

۱. خانی، رضا و منفرد، مریم (۱۳۹۷) استفاده از شبکه های اجتماعی در یادگیری زبان در ایران . پایاننامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبایی
۲. سپهری کیان ، فاطمه(۱۳۸۶) ، اصول مدیریت دانش "، نشریه صنعت خودرو، شماره ۷ .
۳. مهربانی، مرضیه و سپیده همایون ، ۱۳۹۷، بررسی تاثیر گونه بستر در کلاس های مجازی هم زمان بر درک شفاهی زبان آموزان ایرانی مورد پلت فرم ادوب کانکت و نرم افزار اسکایپ، دوماننامه جستارهای زبانی ۹ (۲).
۴. مرآتی و همکاران(۱۳۹۱). ضرورت توجه به تکنولوژی های نوین در آموزش و پرورش ، نخستین کنگره ملی فضای اجتماعی و آسیب های اجتماعی نو پدید ، پاییز ۱۳۹۱.
۵. زارعی زوارکی ، اسماعیل و همکاران(۱۳۹۲) مبانی نظری و عملی کاربرد اینترنت در فرآیند تدریس و یادگیری. تهران: آوای نو.
۶. حیدری، عباس ، ۱۳۹۷، نجات آموزش و پرورش با تغییر بخشی از آموزش های سنتی به آموزش مجازی، کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روانشناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی - اجتماعی، خوی، دانشگاه آزاد اسلامی زرگان - آموزش عالی علامه خویی وابسته به وزارت علوم تحقیقات و فناوری
۷. شریفی، محمد؛ جلیل فتح آبادی؛ امید شکری و شهلا پاکدامن ، ۱۳۹۷، یادگیری مسیله محور در کلاس درس مجازی، چهارمین کنفرانس سراسری دانش و فناوری علوم تربیتی مطالعات اجتماعی و روانشناسی ایران، تهران، موسسه برگزار کننده همایش های توسعه محور دانش و فناوری سام ایرانیان
۸. صفری انزابی، حسین و مهدی سلطانی ، ۱۳۹۷، کاربرد واقعیت مجازی و واقعیت افزوده در آموزش محتوای درس علوم مقطع ابتدایی در ایران، همایش کشوری دانش موضوعی - تربیتی (دانش آموزش محتوا)، اردبیل، دانشگاه فرهنگیان استان اردبیل ،
۹. عطاران، محمد(۱۳۸۳). جهانی شدن و تاثیر آن بر اهداف تعلیم و تربیت. سخنرانی در همایش های ملی جهانی شدن: دانشگاه تهران
۱۰. غلامی، بهمن و مریم رشیدنهاد ، ۱۳۹۷، بررسی نقش آموزش های مجازی در اثر بخشی نظام آموزشی (مطالعه ی موردی معلمان آموزش و پرورش شهرستان ایلام)، سومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، محمودآباد، موسسه علمی پژوهشی ISR- دانشگاه فنی و حرفه ای کشور - آموزش و پرورش محمودآباد
۱۱. کماسی، مهدی ، ۱۳۹۷، نگاهی به آموزش و پرورش سنتی و لزوم ایجاد تغییر در آن از طریق شبکه های اجتماعی مجازی، کنفرانس بین المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در علوم اجتماعی، علوم تربیتی و روانشناسی، کرج، دانشگاه جامع علمی کاربردی سازمان همیاری شهرداری ها
۱۲. مجلل، محمدعلی و جعفر ابراهیم نیا ، ۱۳۹۷، بررسی میزان تاثیر پذیری فعالیت های یاددهی و یادگیری از فضای مجازی در مدارس ابتدایی × منطقه ملکان در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶، چهارمین همایش ملی علوم و فناوری های نوین ایران، تهران، انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین
۱۳. موحدنصر، جواد و منصوره جلیلی ، ۱۳۹۷، بررسی تاثیر فضای مجازی بر یادگیری مطالب درسی دانش آموزان، دومین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی

نشتمین کنفرانس ملی
علوم انسانی و آموزش و پرورش با محوریت توسعه پایدار

6th National Conference on
Humanities and Education With a focus on sustainable development
www.mpconf.ir

۱۴. نوجوان، سودا؛ مریم شمس الدینی و اشکان حسینی کریم آباد، ۱۳۹۷، چالش ها و کارکردهای اینترنت و فضای مجازی در آموزش و پرورش، دومین کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم انسانی، مدیریت و معارف اسلامی، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی

۱۵. McBride, K. (2009) Social-Networking Sites in Foreign Language Classes : Opportunities for Re-creation. *The next generation Journal*, 9(4)
۱۶. Toloioe-Lourdou, A & A. Collado Torres (2009). "Promouvoir l'integration des TICE dans l'enseignement du FLE en milieu universitaire a Porto Rico : Le cas de l'U.P.R. de Cayey. Puerto Rico". *Cuadernos de Linguistica / U.P.R. Working Papers*. 2(2).